

تحلیلی بر توزیع فضایی بازی‌های بومی و محلی در نواحی روستایی مطالعه موردی: روستاهای بخش خورش رستم شهرستان خلخال

عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری^۱، مهدی پورطاهری^۲، مهدی درخشان^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۹/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۱۸

چکیده

فضا عینیتی حاصل از نقش‌پذیری و اثرگذاری افراد و گروه‌های انسانی در مکان است. به سخن دیگر، فضا پیامد عملکردهای متعامل محیط اجتماعی - اقتصادی و طبیعی - اکولوژیک است. این‌که این پدیده‌ها در چه موقعیتی قرار گرفته‌اند؟ نحوه پراکندگی پدیده‌های انسانی در فضا چگونه است و محیط باعث چه نوع تفاوت‌هایی می‌شود؟ و چرا نحوه قرارگیری پدیده‌های انسانی، در موقعیت‌های مکانی گوناگون، متفاوت است؟ بدین معنی که ممکن است توزیع یک پدیده در مناطق کوهستانی و جلگه‌ای یکسان نباشد. بازی‌های بومی و محلی، مانند سایر پدیده‌های انسانی، در ارتباط با عوامل جغرافیایی، در مناطق مختلف با هم تفاوت دارند. در این تحقیق سعی می‌شود به این سؤال کلیدی پاسخ داده شود که عوامل فضایی - مکانی چگونه باعث تنوع و پراکندگی بازی‌های بومی در مناطق مختلف روستایی شده است؟ و این پاسخ تجزیه و تحلیل شود. این مقاله پژوهشی کاربردی است که به شیوه توصیفی - تحلیلی واکاوی شده است. شیوه گردآوری داده‌ها از نوع اسنادی و میدانی است. مطالعات میدانی از طریق شناسایی و رتبه‌بندی روستاهای دارای بازی‌های بومی و سنتی در منطقه خورش رستم و شاخص‌های تبیین‌کننده پایداری اجتماعی در سطح ۹۰ نفر از افراد بالای ۴۰ سال انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که عوامل جغرافیایی در پراکندگی بازی‌های بومی روستاها تأثیر زیادی گذاشته است (میانگین ۴/۵ در مناطق کوهستانی، ۳/۵ در مناطق جلگه‌ای در آزمون تی مستقل) و همچنین نوع بازی‌های بومی (سنتی و جدید) بر پایداری اجتماعی روستاها اثرگذار بوده است (سطح معنی‌داری ۰/۰ در آزمون تی وابسته)، یعنی بازی‌های سنتی، در مقایسه با بازی‌های جدید، در پایداری اجتماعی روستاها تأثیر بسیاری گذاشته‌اند.

واژه‌های کلیدی: اوقات فراغت، بازی‌های بومی، توزیع فضایی، توسعه پایدار، میراث ناملموس فرهنگی

۱. نویسنده مسئول: استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (ftekhaa@modares.ac.ir)

۲. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران؛

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران؛

مقدمه

امروزه بیشتر بازی‌ها، سرگرمی‌ها و ورزش‌ها در دنیای صنعتی و مدرن رنگ و جلوه‌ای تازه یافته‌اند. تغییر در شیوه زندگی مردم، گسترش شهرنشینی و صنعتی‌شدن و گسترش فناوری‌های نوین بسیاری از بازی‌های سنتی و بومی را منسوخ کرده یا به حاشیه رانده است و بسیاری از این بازی‌های اصیل، بومی و باهویت که در فرهنگ، باور و تاریخ نیاکان مان ریشه دارند به فراموشی سپرده شده‌اند. باین‌حال، نیاز به بازی‌های عمومی و جهانی است و مرزهای سن، جنس، موقعیت اجتماعی، پایگاه اقتصادی و فضای جغرافیایی (شهر و روستا) را درهم می‌شکند. همه انسان‌ها دوست دارند در کنار فعالیت‌های اقتصادی و موظف خود به فعالیت‌هایی بپردازند که ریشه در تمایلات و خواسته‌هایشان داشته باشد، بی‌آنکه ناگزیر باشند خود را گرفتار نتیجه به‌دست‌آمده کنند، اما هر ملتی بازی و سرگرمی ویژه‌ای دارد. براساس تعریف رنسون و اسمولدرس (Van Mele & Renson, 1990: 16) بازی‌های محلی و بومی بازی‌ها و فعالیت‌های محلی‌اند که ماهیتی تفریحی دارند و به مهارت‌های خاص بدنی و راهبرد یا ترکیبی از این دو عنصر نیازمندند. از دیدگاه بورت (۲۰۰۱)، بازی‌های بومی و محلی فعالیت‌های سنتی‌اند که قواعد بازی غیرفعال دارند. براساس مطالعات رنسون و همکاران (۱۹۹۷)، بازی‌های بومی بازی‌هایی هستند که تمایل به محدوده خاص جغرافیایی دارند و اغلب «ملی»، «محلی» یا «فولکلوریک» نامیده می‌شوند. بازی‌های محلی، از دیدگاه یوتا (۱۹۹۹)، بازی‌های بومی پذیرفته‌شده‌ای هستند که از نسلی به نسل‌های بعدی منتقل می‌شوند. به گفته گازلین (۲۰۰۲)، بنابر اسناد، به‌نظر می‌رسد که فقط تعداد کمی از بازی‌های سنتی از منطقه جغرافیایی خاصی نشئت گرفته باشد. یوتا (۱۹۹۹)، به دلایلی، مشارکت در بازی‌های بومی را شبیه به مشارکت در بازی‌های مدرن می‌داند. با توجه به آنچه گفته شد، روشن است که بازی بومی به فرمی ساختاری اشاره دارد که ساکنان بومی و محلی یک منطقه جغرافیایی ایجاد کرده‌اند و جذب محتوای فرهنگ سنتی و جنبه‌های معاصر زندگی روزمره شده است (Roux, 2008: 23). بازی‌های بومی و محلی همانند بازی‌های جدید در روستاها نتایج و فوایدی دارند (Gallahue & Donnelley, 2003) که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

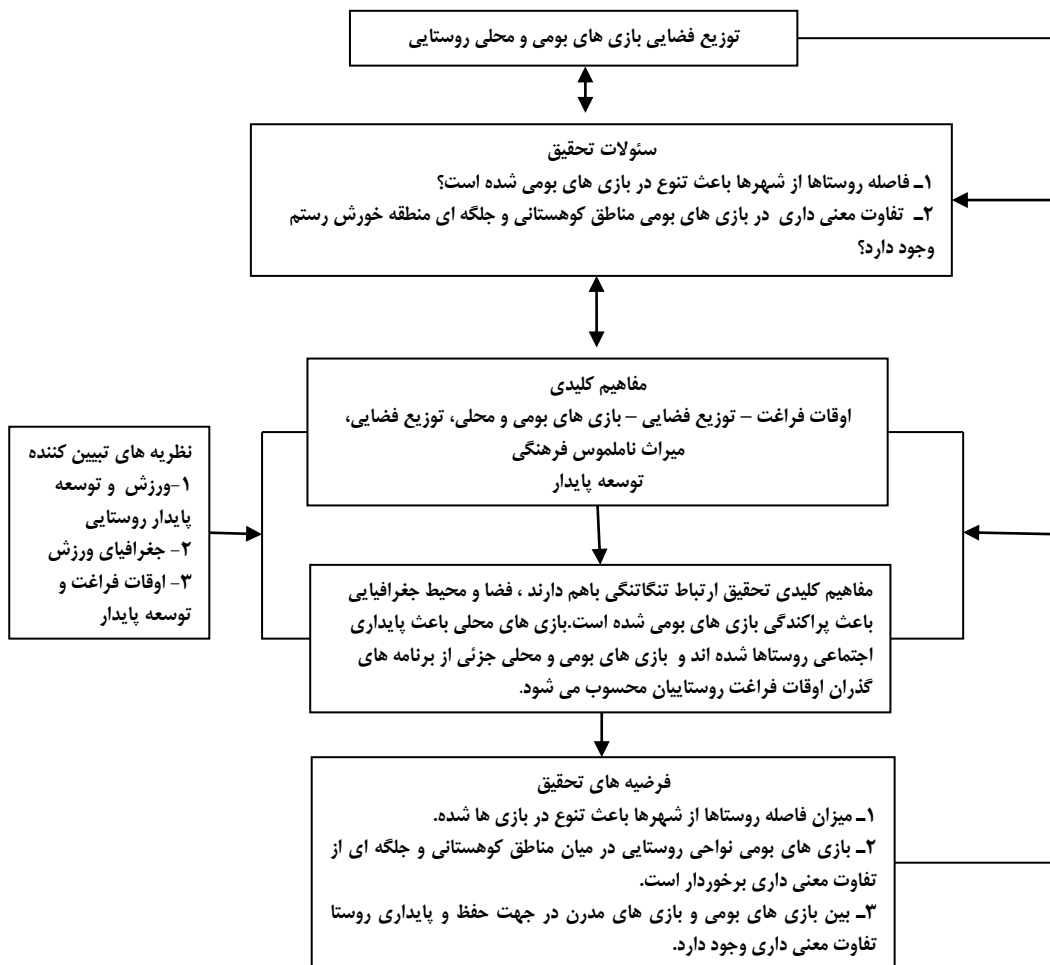
- ارزش‌های اجتماعی: بین اعضای گروه رابطه مثبت، تعامل و همکاری ایجاد می‌کند.
- ارزش‌های جسمی: باعث افزایش قدرت بدنی افراد می‌شود.
- ارزش‌های روان‌شناختی: قدرت تصمیم‌گیری و حل مسئله را بالا می‌برد و باعث افزایش ضریب هوشی می‌شود.
- ارزش‌های شناختی: باعث القای دانش بازی در ذهن شرکت‌کنندگان می‌شود. در برخی بازی‌ها نحوه شمارش و محاسبه صحیح آموخته می‌شود و همچنین راهبرد بازی صادقانه نهادینه می‌شود.
- ارزش‌های اخلاقی: سبب افزایش صداقت و بازی جوانمردانه، گرفتن نوبت و بازی با روح برادری می‌شود.
- مهارت‌های روانی: شامل حرکات بخش‌هایی از بدن است، بنابراین باعث افزایش سرعت، هماهنگی، تعادل و زمان عکس‌العمل شرکت‌کنندگان می‌شود.

وجود بازی‌های بومی گوناگون در جامعه به عوامل مختلف جغرافیایی، روانی و فرهنگی بستگی دارد (Roux, 2008: 30). مطالعه و تحقیقات علمی جدی درباره بازی‌ها، که از اواخر قرن نوزدهم آغاز شده است، نشان می‌دهد که محیط طبیعی و فضای جغرافیایی در فعالیت‌ها و تحرکات انسان‌ها تأثیر بسزایی دارد، یعنی محیط در نحوه فعالیت و زندگی انسان نقش دارد. رشد بدنی نشان می‌دهد که میزان فعالیت جسمی افراد تحت

تأثیر ویژگی‌های محیطی مانند محل اقامت و دسترسی به امکانات تفریحی است (P.tucker J.Gilliland, 2006: 2). به سخن دیگر، محیط فیزیکی نقش بسزایی در نوع ورزش و فعالیت‌های بدنی افراد دارد. محیط طبیعی تعیین می‌کند که چگونه دسترسی‌های فضایی باعث ایجاد امکانات تفریحی و ورزشی در یک مکان می‌شود (همان: ۱). بدیهی است که بهره‌گیری از ظرفیت‌های بازی‌های بومی و محلی در توسعه پایدار روستایی نیازمند شناسایی و معرفی ورزش‌های بومی و محلی و برنامه‌ریزی دقیق برای احیا و ترویج این ورزش‌ها در سطح محلی، ملی و حتی بین‌المللی است. در این زمینه کشورهای هم‌چون چین، ژاپن و کره توانسته‌اند بازی‌ها و ورزش‌های بومی خود مانند کونگ فو، تکواندو، ووشو و سومو را احیا کنند و توسعه دهند و جهانی سازند (غفوری، ۱۳۹۳: ۱۵۴). با توجه به آنچه گفته شد، می‌توان این سؤال اصلی را مطرح کرد که عوامل فضایی - مکانی چگونه باعث تنوع و پراکندگی بازی‌های بومی و محلی در نواحی روستایی شده‌اند؟ سؤالات دیگر تحقیق را نیز می‌توان بدین صورت طرح کرد:

الف) آیا تفاوت معنی‌داری بین بازی‌های بومی مناطق کوهستانی و جلگه‌ای روستاهای منطقه خورش رستم وجود دارد؟

ب) آیا بازی‌های بومی در مقایسه با بازی‌های مدرن و جدید باعث پایداری روستا شده‌اند؟

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

مبانی نظریه‌ای تحقیق

دیدگاه‌های رشته‌های علمی درباره اوقات فراغت (بازی)

بسیاری از دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت نه تنها تأثیر چگونگی گذران اوقات فراغت را در اجتماعی شدن افراد مهم می‌دانند، بلکه آن را در اجتماعی شدن دوباره و تدریجی افراد بزرگسال نیز مؤثر می‌شمارند (Atherley, 2003: 14). گوت‌موس^۱ پدر تربیت‌بدنی آلمان، در کتاب خود به نام *بازی برای حرکت و خلاقیت بدن و فکر می‌گوید: «بدن انسان به نوعی بازی برای بازسازی و تجدید حیات احتیاج دارد. پس از مدتی کار طولانی، بازی و فعالیت بدنی وسیله‌ای برای بازسازی است، بنابراین بازی و ورزش نوش‌دارویی برای اعصاب خسته و احساسات ناآرام است»* (Atherley, 2003: 15). جامعه‌شناسان فراغت را واقعیتی می‌دانند که جامعه صنعتی به وجود آورده و پدیده‌ای اجتماعی - فرهنگی است که از کاربرد روزافزون نتایج تحقیقات علمی در روش‌های تولید و پیشرفت فناوری ناشی می‌شود. این پدیده موجب کاهش تدریجی مدت کار و افزایش زمان بیکاری شده است، تا آنجا که تحول جوامع انسانی را به سوی تمدن فراغت می‌دانند (Giles-Corti, 2006: 357). امروزه روشن شده که ریشه بسیاری از تبهکاری‌ها در استفاده نادرست از اوقات فراغت است. به گفته روان‌شناسان، یکی از شرایط عاطفی و بلوغ اجتماعی و قدرت همانندسازی افراد داشتن علاقه پایدار به تفریحات و اشتغالات سازنده و سودمند بیش از رغبت به کار و تحصیل است (وارن، ۱۳۸۴: ۱۴). پیر فرانسوا^۲، در مقاله «تدبیر اوقات فراغت ضروری است»، درباره ضرورت و اهمیت اوقات فراغت چنین می‌نویسد: «مسئله‌ای که بدون آن بالاترین و بهترین تعلیم و تربیت‌ها در معرض بی‌حاصلی و بی‌نتیجگی قرار گیرد، مسئله ضرورت تدبیر اوقات فراغت است» (هیوود و همکاران ۱۳۸۳: ۲۵).

جدول ۱: دیدگاه رشته‌های علمی درباره بازی و اوقات فراغت

<p>ژوفر دومازدیه^۳، جامعه‌شناس فرانسوی، برای فراغت به معنی امروزی دو شرط قائل است: اول این که فارغ از اجبارهای مذهبی و عمومی باشد و در آن نوعی گزینش آزادانه فردی مطرح باشد؛ دوم این که از سایر فعالیت‌هایی که از آن کسب معیشت می‌کنند جدا شده باشد. با این دو شرط دومازدیه معتقد است که فراغت فقط در جوامع صنعتی پیدا می‌شود و در زندگی روستایی موقعی می‌توان از فراغت سخن گفت که روستا تحت سلطه ارزش‌های شهری و صنعتی قرار گرفته و کار کشاورزی به سوی شیوه کار صنعتی گرایش یافته است، این امر در مورد مناطق روستایی کشورهای در حال رشد صادق است (Corti, 1998: 24).</p> <p>ژوفر دومازدیه در کتاب دیگر خود، به سوی یک تمدن فراغت (۱۹۶۲)، اوقات فراغت را به سه نوع تقسیم کرده است: رفع خستگی، سرگرمی و تفریح و بالاخره فعالیت‌هایی که به رشد و شکوفایی شخص کمک می‌کند و موجب ازدیاد معلومات یا پرورش استعدادها می‌شود (۲۹). در جای دیگر، دومازدیه چنین اظهار نظر می‌کند که فراغت مجموعه‌ای از فعالیت‌هاست که شخص پس از رهایی از تعهدات و تکالیف شغلی، خانوادگی، اجتماعی با میل و اشتیاق به آن می‌پردازد و هدف از آن تفریح، استراحت، توسعه دانش، به کمال رساندن شخصیت خویش، به ظهور رساندن استعدادها و خلاق و بسط مشارکت اجتماعی است (Clarke, 1990: 75). مارکس اوقات فراغت را فضای رشد و پیشرفت انسان تعریف کرده است. انگلس پیشنهاد می‌کند که از ساعات کار کاسته شود تا این که به حد کافی زمان آزادی برای شرکت در امور عمومی و اجتماعی باقی بماند (Corti, 1998: 25).</p>	<p>اوقات فراغت از دیدگاه جامعه‌شناسی</p>
--	--

1. GutsMuths.

2. Francois Pierre

3. Joffre Dumazedier.

<p>اوقات فراغت از دیدگاه علوم جغرافیایی</p>	<p>در علوم جغرافیایی به دو بعد از نیازها و ارتباط این دو با یکدیگر توجه می‌شود که این دو بعد عبارت‌اند از بعد طبیعت، رابطه انسان با طبیعت، و بعد فضایی، تفاوت‌های محلی منطقه‌ای که در آن روابط فضایی و آمایشی در جوامع مدنظر قرار می‌گیرد؛ با این توصیف، گذران اوقات فراغت تابع دو متغیر زمان و مکان است. با توجه به این عوامل، اشکال و شیوه‌های متفاوت و متنوعی از گذران اوقات فراغت به‌وجود می‌آید که هرکدام جایگاه خاص خود را دارد.</p> <p>جغرافی‌دانان بیشتر به شرایط اوقات فراغت در زمان و مکان می‌پردازند (Michael, 2002: 3). جغرافیا در مقایسه با اقتصاد و اجتماع تأثیر بیشتری بر اوقات فراغت و تفریح می‌گذارد (Butlers, 2004: 152). در دهه‌های اخیر، جغرافی‌دانان نقش بسیار پررنگی در رشد اوقات فراغت در کشورهای ثروتمند جهان داشته‌اند (Mercer, 1970: 261)، درحال حاضر، بیشتر تحقیقات درباره اوقات فراغت در امریکای شمالی را جغرافی‌دانان انجام می‌دهند، اما در ایران از این‌گونه تحقیقات غفلت شده است.</p>
<p>دیدگاه برنامه‌ریزی گردشگری</p>	<p>نظر به این که گردشگری در برخی تعاریف از انواع فعالیت‌های اوقات فراغت به‌شمار می‌رود، لذا از بُعد برنامه‌ریزی به این جنبه از فراغت پرداخته می‌شود. در این باره اسمیت (1987) توضیح می‌دهد که مشکل است تعریف مشخصی از توریسم و اوقات فراغت داشته باشیم. طبق نظر میچل و اسمیت، اوقات فراغت «پس از کار یا آموزش و پژوهش، در طی هفته و در تعطیلات آخر هفته و اغلب در نزدیک محل اقامت اولیه رخ می‌دهد» که شامل فعالیت‌هایی در مناطق مشخص شده است (۱۹۸۹:۳۸۸). در برخی متون، تفریح و اوقات فراغت جایگزین گردشگری قلمداد می‌شود. بدین‌سان همسو با مکرچر، با استفاده از منابع دیگر، توریسم و اوقات فراغت را می‌توان این‌چنین تعریف کرد: «به اشتراک‌گذاری همان منابع، استفاده از امکانات مشابه، رقابت برای مصرف همان پول، فعالیت‌های مشابه انجام شده در زمان مشابه و تولید مشترک پیامدهای اجتماعی و روانی برای شرکت‌کنندگان است» (۱۹۹۶:۵۶۳). با این حال پیوند یا ماهیت گیج‌کننده‌ای در مفهوم فضایی این دو موجود است. در این باره، میچل (۱۹۹۱) توریسم را با تعریف لایبر مطابقت داده که بیان می‌کند: «سفری که به تشخیص خود شخص و اقامت موقت او، به دور از محل زندگی خویش، برای یک یا چند شب باشد نوعی اوقات فراغت است».</p>
<p>دیدگاه علوم ورزش و تربیت‌بدنی</p>	<p>مطالعات نشان می‌دهد که اوقات فراغت و تربیت‌بدنی با تنوع گسترده‌ای از پارامترهای سلامت همراه است. برای مثال، مردمی که تمرین (ورزش) می‌کنند سالم‌ترند (Blair et al, 1992). بدین‌ترتیب، تعریف از تربیت‌بدنی و ورزش و اوقات فراغت را می‌توان چنین بیان کرد: «مشارکت در فعالیت‌های بدنی نظیر ورزش کردن، قدم‌زدن، نرمش کردن یا دوچرخه‌سواری در زمان فراغت را اوقات فراغت گویند» (Droomers et al, 1998). از آنجاکه وجود افراد سالم از الزامات مهم و اساسی برای رشد جامعه است، در جامعه‌ای که به سلامت روان اعضای آن توجه می‌شود، ضمن این که از صرف هزینه‌های سرسام‌آور درمانی جلوگیری می‌شود، انسان‌های سالم نیز پرورش می‌یابند که این خود ضامن رشد فردی و اجتماعی آن جامعه است (آنتونی لیکر، ۱۳۸۴). افزون‌براین، ویلکرسون^۱ و دودر^۲ در تحقیقات خود درباره کارکردهای اجتماعی ورزش در جامعه بر این تأکید می‌کنند که بودن فعالیت‌های ورزشی در برنامه اوقات فراغت، امکان شناخته‌شدن و اظهار ارزش‌های وجودی را در فرد فراهم می‌کند و باعث ایجاد و شناخت هویت و در پی آن انسجام جنبه‌های مختلف شخصیت فردی می‌شود (Callahan, 1999: 202). بدین‌ترتیب، ورزش و تربیت‌بدنی در مفهوم کلی، پدیده‌ای اجتماعی است. از مهم‌ترین ویژگی‌های ورزش در اوقات فراغت انجام برنامه‌های گروهی و دسته‌جمعی است که عاملی برای رشد شخصیت اجتماعی و درمان انزوای طلبی است. در نظریه‌های تربیت‌بدنی، فعالیت جسمانی ابزاری است که از طریق آن نگرش‌های ارزشمند فرهنگی، شخصی، اجتماعی، رفتارها و ارزش‌ها به دیگر اجزای زندگی اجتماعی راه می‌یابند (آنتونی لیکر، ۱۳۸۴).</p>

1. Wilkerson.

2. Dodder.

نظریهٔ رفع خستگی

این نظریه را اولین بار روان‌شناس آمریکایی، جی. تی. پاتریک،^۱ بسط و تکامل داد. او چنین ادعا می‌کند که بازی و تأثیرات مفید و مؤثر آن برای سلامت و تندرستی «انسان جامعهٔ مدرن» ضروری بوده است، بنابراین به دنبال یافتن انواع گوناگون آن رفته است. بنابر نظر پاتریک، در شرایط سخت زندگی مدرن، انسان تحت فشارهای مفرط و طاقت‌فرسا قرار می‌گیرد که نتیجهٔ آن را می‌توان در اختلالات عصبی و امراض روحی مشاهده کرد. پاتریک تصور می‌کرد که این روند به علت خاصیت زندگی صنعتی و عامل عمدهٔ فشارهای روانی و خستگی‌های عصبی است. او همچنین بر این نظر بود که انسان مدرن مجبور شده است که انگیزه‌ها و تنش‌های درونی خود را دائماً سرکوب کند (کمیتهٔ کارشناسان سازمان بهداشت جهانی (W.T.O) تا جلو رفتارهای بدوی‌واری را که طبیعتاً برای رهاسازی و خالی کردن احساسات بروز می‌کنند بگیرد. پاتریک متوجه شد که بر اثر این مخالفت نوعی گرایش فزاینده به سمت داروهای مخدر، دخانیات و الکل به وجود می‌آید تا به کمک آن انسان بتواند اعصاب خود را آرامش دهد و به استراحت بپردازد. پاتریک نتیجه می‌گیرد که ورزش مناسب‌ترین راه را برای بروز این احساسات بدون ضرر و کوفتگی فراهم می‌آورند (هیوود و همکاران، ۴۸: ۱۳۸۴).

نظریهٔ تفریح و تجدید انرژی

این نظریه را موریس لازاروس^۲ بیان کرده است. او ابراز می‌دارد که بازی به جای این که انرژی اضافی را از بین ببرد آن را ذخیره و انباشته می‌کند. به عبارتی دیگر، هرگاه کسی به طور عادی خسته و کسل می‌شود، بازی انرژی او را برای شروع مجدد به کار تأمین می‌کند (همان - ص ۵۴).

نظریهٔ تصفیه و پالایش

طبق این نظریه، فعالیت‌ها در بازی، به ویژه بازی‌های رقابتی و پرتحرک، همچون دریچهٔ اطمینانی برای بروز احساسات سرکوب‌شده و انباشته‌شده به کار می‌روند. کار،^۳ روان‌شناس آمریکایی، چنین اظهار می‌کند که: «مراد از تزکیه و پالایش مصرف و خالی کردن نیرویی است که در آن احتمال انجام کارهای ضدجامعه می‌رود. مثلاً تأثیر فوتبال و بوکس و دیگر رقابت‌های جسمانی در تخفیف‌دادن تمایلات ستیزه‌جویی و شلوغی افراد، به ویژه بچه‌ها، از نمونه‌هایی است که به آسانی می‌توان به آن‌ها اشاره کرد. اگر انواع متعدد بازی‌های سازمان‌یافتهٔ خوب در جامعه نبود تا به کمک آن‌ها انرژی انباشته‌شده و خطرناک جوانان خالی شود، کار معلمان و والدین واقعاً دشوار می‌شد» (همان - ص ۵۶).

رابطهٔ میراث فرهنگی و توسعهٔ پایدار روستایی

میراث فرهنگی کشورها، به منزلهٔ حافظهٔ ملی و منبع مهم تجارب علمی و فرهنگی جوامع در طول تاریخ، به خوبی بیانگر ظرفیت‌ها و استعدادها بالقوه و متنوع تاریخی و فرهنگی ملل و مناطق مختلف یا همان مزیت‌های تاریخی و فرهنگی آن‌هاست. انسان‌ها، در مناطق مختلف کرهٔ زمین، در طول زندگی یک‌جانشینی، درصدد رفع نیازها و بهبود وضعیت رفاهی خود با توجه به عوامل محیطی پیرامون‌شان بوده‌اند و در طی این سال‌ها تجارب

1. G.T.Patrick.

2. Moritz Lazarus .

3. Carr.

فراوانی اندوخته‌اند، عوامل محیطی پیرامون خود را شناخته‌اند و برای تطبیق با آن تدابیر فراوانی اندیشیده‌اند، از مسیر سخت موفقیت‌ها و شکست‌ها عبور کرده‌اند و برای درس‌گرفتن آیندگان این خط سیر را در میراث فرهنگی خود محفوظ نگه داشته‌اند. آنچه محققان میراث فرهنگی از غور در گذشته و بررسی این خط‌سیرهای شگفت‌انگیز به‌دست می‌آورند، دستیابی به استعدادها و ظرفیت‌های بالقوه و متنوع تاریخی - فرهنگی ملل و مناطق مختلف است که به‌منزلهٔ مزیت‌های تاریخی - فرهنگی توجه خاص سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان را به خود جلب می‌کنند (Kamamba, 2003: 5)، متأسفانه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، متأثر از فرهنگ مدرن تک‌ساختی در دهه‌های اخیر، به این مزیت‌ها توجه نکرده‌اند و بارها خواسته‌اند ساختارهای مجلل مدرن را، بدون توجه به آماده‌سازی بستر آن‌ها، در کشورها برپا سازند که نتیجه‌ای جز فروریختن نداشته است؛ اما اگر آن‌ها از طریق شناخت بستر بومی مناطق با رهیافت پایداری عمل می‌کردند، تا به حال می‌توانستند ساختارهای بسیار مقاومی ایجاد کنند. برآثر این از خودبیگانگی سیاست‌گذاران، تدریجاً ملت‌ها نه‌تنها گذشتهٔ خود را فراموش کرده‌اند، بلکه آن را سد راه توسعه و پیشرفت خود تلقی نموده‌اند. به‌این ترتیب مزیت‌های تاریخی - فرهنگی کشورها تبدیل به موانعی شده که باید از سر راه برداشته شوند. نظر به این که این مزیت‌ها ریشه‌ای بودند، هزینه‌های زیادی برای محو آن‌ها لازم بود تا بستر برای مدرن‌گرایی مهیا شود (Moreno et al., 2002: 122). سیاست‌گذاران این نبود پیوند (سنت و مدرنیته) را بی‌فرهنگی ملت‌ها تلقی می‌کردند و با تدابیر مختلف با آن مبارزه می‌کردند. در صورتی که اگر می‌پذیرفتند که این‌ها مزیت‌های تاریخی - فرهنگی مناطق، کشورها و ثروت‌ها و سرمایه ملی آن‌ها هستند که باید بر آن‌ها سرمایه‌گذاری‌های مهم صورت گیرد، آن هزینه‌ها و زحمات‌های بیهوده انجام نمی‌شد و برای رسیدن به توسعهٔ پایدار در هزینه و زمان صرفه‌جویی اساسی می‌شد (Cuccia & Santagata, 2003: 31).

توزیع فضایی پدیده‌ها

عوامل اکولوژیک، اجتماعی، اقتصادی، تاریخی، ساخت حکومتی و ایدئولوژی حاکم و سیاست‌گذاری در شکل‌گیری و استقرار و توزیع سکونتگاه‌ها در پهنهٔ سرزمین عوامل اصلی و کلیدی‌اند و به‌عبارتی ساختار فضایی - مکانی را شکل می‌دهند که به‌صورت متغیرهای مختلف بر یکدیگر تأثیر متقابل می‌گذارند. در بین عوامل مختلف اثرگذاری بر شکل‌پذیری و استقرار سکونتگاه‌ها، معمولاً عوامل و ویژگی‌های طبیعی نسبتاً ثابت و از لحاظ ریخت‌شناسی در معرض دید و مشاهده و قابل بررسی‌اند، درحالی‌که عوامل محیط فرهنگی پویا و دائماً درحال دگرگونی‌اند (سعیدی، ۱۳۸۵: ۴۳). در بررسی عوامل طبیعی مؤثر بر توزیع فضایی پدیده‌ها باید موارد زیر را در نظر داشت:

الف) عوامل اقلیمی: ریزش‌های جوی، باد، دما و رطوبت، تابش آفتاب و روزهای یخبندان؛

ب) عناصر طبیعی: مثل ارتفاع، شیب، گسل، مسیل، خاک و منابع آبی (عظیمی ۱۳۸۲: ۸۳).

میراث فرهنگی ناملموس

میراث فرهنگی صرفاً به بناها و آثار ملموس و ساخته‌شده محدود نمی‌شود و ابعاد پنهان و ناملموس بسیاری را دربر می‌گیرد که این دو درهم‌تنیده و حفظ هرکدام وابسته به دیگری است (Quebec Declaration, 2008). میراث فرهنگی ناملموس به بخشی از میراث فرهنگی گفته می‌شود که شکل مادی و کالبدی ندارد و در کنوانسیون ۲۰۰۳

پاریس به پنج دسته عمده سنت‌ها و ابزار شفاهی، هنرهای نمایشی، اقدامات اجتماعی، دانش مربوط به کیهان و طبیعت و مهارت هنرهای سنتی و دستی تقسیم شده است (ابویی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۹). عبارت «میراث فرهنگی ناملموس» به معنی اقدامات، نمایش‌ها، ابزارها، دانش، مهارت‌ها و نیز وسایل، اشیاء، مصنوعات دستی و فضاهای فرهنگی مرتبط با آن است که جوامع، گروه‌ها و در برخی موارد افراد آن‌ها را بخشی از میراث فرهنگی خود می‌شناسند. این «میراث فرهنگی ناملموس» را، که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود، جوامع و گروه‌ها در پاسخ به محیط، طبیعت و تاریخ مدام بازآفرینی می‌کنند که حس هویت و استمرار را برایشان به ارمغان می‌آورد و بدین ترتیب احترام به تنوع فرهنگی و خلاقیت بشری را ترویج می‌کند. در این کنوانسیون، فقط به آن بخش از «میراث فرهنگی ناملموس» توجه می‌شود که با اسناد بین‌المللی حقوق بشر، و نیز با ضرورت احترام متقابل میان جوامع، گروه‌ها و افراد و لزوم توسعه پایدار منطبق باشد (کنوانسیون صیانت از میراث فرهنگی ناملموس، ۲۰۰۳).

جدول ۲: پیشینه تحقیق

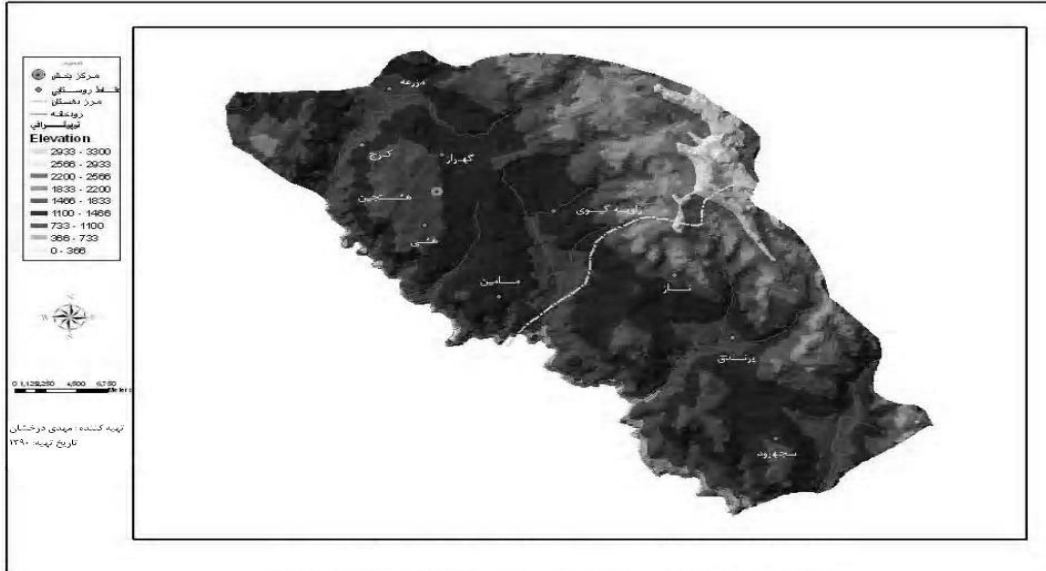
ردیف	محققان	عنوان پژوهش	اهداف کار
۱	بلال زارعی (۱۳۸۴)	گردشگری ورزشی در ایران با تأکید بر ورزش‌های بومی	نقش بازی‌های بومی و روستایی در توسعه گردشگری
۲	محمد رضا نقوی و همکاران (۱۳۹۲)	ارزیابی جایگاه بازی‌های بومی و محلی در توسعه مناطق روستایی	ارزیابی جایگاه بازی‌های بومی و محلی در مناطق روستایی با بهره‌گیری از روش TOPSIS
۳	عبدالحمید پاپ‌زن و همکاران (۱۳۹۵)	مؤلفه‌های اصلی ورزش‌های بومی و محلی به منظور بهره‌برداری در توسعه پایدار روستایی	عجین کردن بازی‌های بومی و محلی با برنامه‌های توسعه روستایی، با تأمین نیروی انسانی سالم و فعال، ارتقای سرمایه اجتماعی، افزایش مشارکت روستاییان، حفظ ارزش‌ها و باورهای محلی و نیز غنی‌سازی اوقات فراغت روستاییان و ارتقای کمی و کیفی سطح زندگی روستاییان
۴	رابرت داناوان (2003)	The relative influence of individual, social and physical environment determinants of physical activity	تأثیر محیط فیزیکی و اجتماعی بر فعالیت مردم
۵	پاسکال و همکاران (2009)	Socioeconomic environment, availability of sports facilities	ارزیابی تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی در دسترسی به امکانات ورزشی
۶	کاول (2005)	Geographies of rac(e)ing games: embedding imperial citizenship through play	تأثیر عوامل جغرافیایی بر طبقه‌بندی بازی‌ها در انگلستان
۷	بیل (2000)	Geography and the Olympics: An Evaluation of the Work of Ernst Jokl	جغرافیا مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری المپیک
۸	رو (2008)	Indigenous Zulu Games As An Educational Tool For The Multicultural Schools In South Africa	نقش بازی‌های بومی در تربیت صحیح کودکان در افریقای جنوبی

اهداف کار	عنوان پژوهش	محققان	ردیف
تحقیقی بر تأثیر عوامل طبیعی و اجتماعی بر نوع ورزش	Social and physical environments of sports and exercise reported among adults in the American Time Use Survey	دیوید بریگان، راشل بالارد (۲۰۰۸)	۹
تحلیل بازی‌های بومی استرالیا به‌منزله سرمایه اجتماعی آن کشور	Competitive sport and social capital in rural Australia	متیو تونز (۲۰۰۵)	۱۰
نشان‌دادن رابطه بین توزیع فضایی و روابط اجتماعی در هندوستان	The spatiality of social relations: an Indian case-study	راجو داسی (۲۰۰۱)	۱۱
نشان‌دادن توزیع فضایی روستاها در هندوستان و عوامل اجتماعی در روستاها	Commodification of rural places: A narrative of social fields, rural development, and football	اریک جاکوبسن (۲۰۰۷)	۱۲

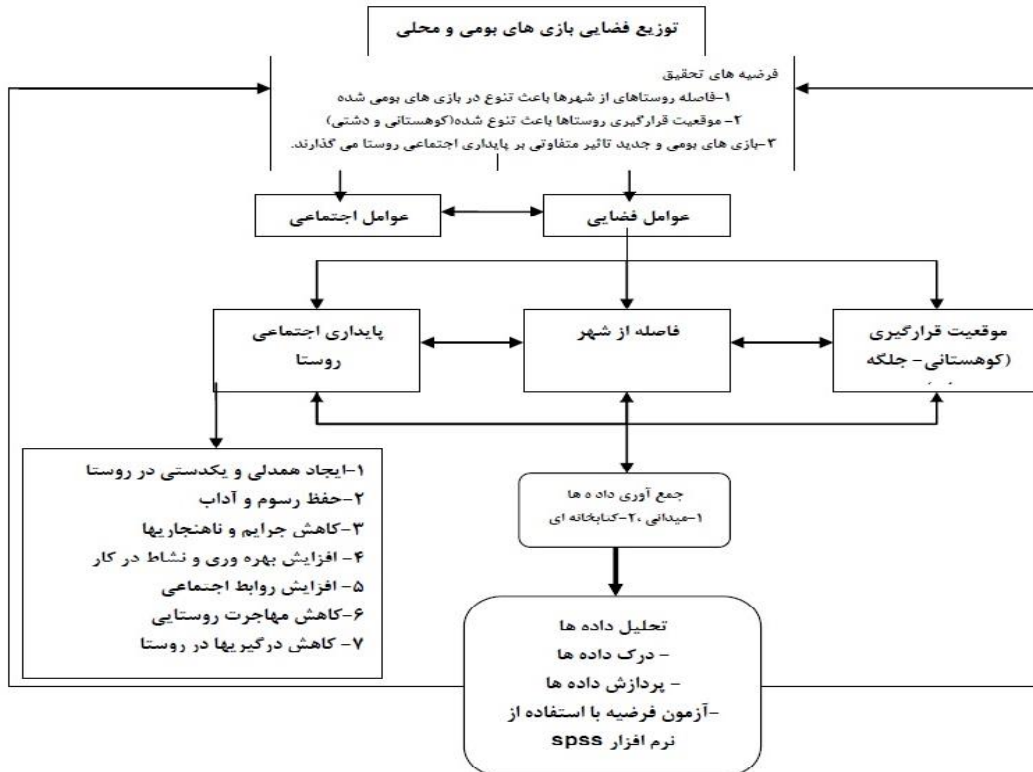
روش تحقیق و منطقه مطالعه‌شده

منطقه خورش رستم، با وسعت ۱۲۶۸ کیلومترمربع، در جنوب استان اردبیل و جنوب‌غربی شهرستان خلخال قرار دارد. منطقه مطالعه‌شده از جنوب و جنوب‌غربی به رودخانه قزل‌اوزن، از شمال به محدوده آبخیز رودخانه گراز و از شرق به خط‌الرأس کوه‌های آق‌داغ محدود می‌شود. ارتفاع متوسط منطقه از سطح دریا ۱۴۶۰ متر است (جهاد کشاورزی بخش خورش رستم، ۱۳۸۱). براساس سرشماری سال ۱۳۸۵، جمعیت منطقه خورش رستم ۱۵۲۰۴ نفر است که از این تعداد ۵۱۴۵ نفر در شهر هشجین و ۱۰ هزار نفر (۷۰ درصد) در روستاهای منطقه زندگی می‌کنند. این منطقه دارای دو دهستان به نام‌های خورش رستم شمالی و خورش رستم جنوبی است که جمعیت خورش رستم جنوبی، در سال ۱۳۸۵، حدود ۵۷۷۵ نفر و خورش رستم شمالی در حدود ۴۲۸۴ نفر بوده است. انزلی، بش‌داش، قیش‌وردی، چلنگ‌آغاجی، رابیط، توپ‌آغاجی، ملاتدی، گول‌گول و... از بازی‌های بومی منطقه‌اند. بازی‌های جدید منطقه بازی‌هایی همچون فوتبال، والیبال، تنیس روی میز و بازی‌های کامپیوتری‌اند. در روستاهای مذکور توزیع فضایی امکانات ورزشی مطلوب نیست، به‌طوری‌که تنها مکان ورزشی در روستاهای برندق، نساز و منامن، زمین روباز شنی است. جامعه آماری تحقیق شامل جمعیت روستایی ۴۰ سال به بالای بخش خورش رستم است که در روستاهای با بیش از ۳۰ خانوار سکونت دارند. براساس آمار شناسنامه آبادی‌های کشور، در سال ۱۳۸۵، تعداد کل روستاهای این بخش ۵۹ روستاست که از این تعداد ۲۹ روستا بالای ۳۰ خانوار جمعیت دارند. تعداد نمونه‌ها در هر روستا متناسب با جمعیت انتخاب شده است. با روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی‌شده نظام‌مند، ۹ روستا در دو وضعیت توپوگرافی شامل ۵ روستای کوهستانی و ۴ روستای جلگه‌ای، براساس نمونه‌هایی که هم بازی‌های بومی و هم بازی‌های جدید را بازی کرده‌اند، ۹۰ نفر انتخاب شده‌اند. در سال ۱۳۸۵، تعداد خانوار روستایی بخش ۳۰۹۱ خانوار بوده است که با استفاده از روش کوکران و ضریب اطمینان ۹۵ درصد و دقت احتمال ۰/۰۹، حجم نمونه ۹۰ نفر محاسبه شده است که همگی از گروه سنی ۴۰ سال به بالا هستند. با توجه به ماهیت پژوهش، پس از محاسبه شاخص عددی گویه‌های مرتبط با بازی‌های محلی و عوامل فضایی و اجتماعی، توزیع فضایی بازی‌های بومی و محلی در مناطق روستایی با استفاده از نرم‌افزار اس‌پی‌اس‌اس (SPSS) محاسبه شده است. سپس با استفاده از نرم‌افزار جی‌آی‌اس (GIS) نقشه‌ها و

خروجی‌ها به نمایش درآمده است. برای آزمون سؤال، از آزمون هم‌بستگی، آزمون تی مستقل و آزمون تی وابسته استفاده شده است.

نقشه ۱: روستاهای نمونه در بخش خورش رستم به تفکیک موقعیت طبیعی

شکل ۲: مدل فرایند تحقیق

نتایج و یافته‌های تحقیق

موقعیت قرارگیری روستاهای مورد مطالعه

از ۹ روستای مورد مطالعه در تحقیق، ۵ روستا در موقعیت کوهستانی و ۴ روستا در موقعیت جلگه‌ای قرار داشتند. در جدول ۳ نام و موقعیت روستاها را می‌توان مشاهده کرد.

جدول ۳: موقعیت طبیعی روستاهای مورد مطالعه

روستا	موقعیت طبیعی
کزج	کوهستانی
منامن	کوهستانی
هشی	کوهستانی
زاویه کیوی	جلگه‌ای
گهراز	جلگه‌ای
مزرعه	جلگه‌ای
برندق	جلگه‌ای
نساز	کوهستانی
سجهرود	کوهستانی

از ۹ روستای مورد مطالعه در منطقه، ۵ روستا به نام‌های کزج، منامن، هشی، نساز و سجهرود در منطقه کوهستانی و ۴ روستای زاویه کیوی، گهراز، مزرعه و برندق در جلگه واقع شده‌اند.

بازی‌های بومی روستاهای مورد مطالعه

برای واکاوی بازی‌های بومی موجود، اطلاعات نخستین از برخی سازمان‌های محلی گرفته شده است. تقریباً ۱۰ بازی در روستاهای این منطقه رایج بوده که در اکثر این روستاها انجام می‌شده است. از طریق پرسش‌نامه نیز این بازی‌ها در روستاهای مورد مطالعه پیمایش شده که در جدول ۴ مشاهده می‌شود:

جدول ۴: بازی‌های بومی و محلی موجود در روستاها (منبع: یافته‌های تحقیق)

بازی بومی	روستاها	کزج	منامن	هشی	زاویه کیوی	گهراز	مزرعه	برندق	نساز	سجهرود
انزلی	-	+	-	-	-	+	-	+	+	+
بش‌داش	+	-	-	-	+	+	+	+	-	-
قیش‌وردی	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+
چلینگ‌آغاجی	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+
رابط	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+
گیرلین‌پاچ	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+
توپ‌آغاجی	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ملاتدی	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+
گول‌گول	+	+	+	-	-	-	+	+	+	-
هلیکا	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، بازی‌هایی مثل توپ‌آغاجی، قیش‌وردی و ملاتدی در بیشتر این روستاها وجود داشته که امروزه به فراموشی سپرده شده‌اند.

بازی‌های جدید در روستاهای مطالعه‌شده

بازی‌های جدید در روستاهای مطالعه‌شده فراوانی زیادی ندارد. دو بازی مطرح و جدید که امروزه در همه این روستاها وجود دارد فوتبال و والیبال است که جوانان در اوقات فراغتشان این بازی‌ها را انجام می‌دهند. در برخی روستاها نیز کلپ‌هایی وجود دارد که بیشتر بازی‌های رایانه‌ای در آن‌ها انجام می‌شود و جوانان اوقات فراغتشان را با پرداختن به آن‌ها پر می‌کنند. در جدول ۵ فراوانی این بازی‌ها را در روستاها می‌توان مشاهده کرد.

جدول ۵: بازی‌های جدید روستاهای مورد مطالعه (منبع: یافته‌های تحقیق)

روستاها	کرج	منامن	هشی	زاویه کیوی	گهراز	مزرعه	برندق	نساز	سجهرود
فوتبال	+	+	+	+	+	+	+	+	+
والیبال	+	+	-	+	-	-	+	+	+
بازی رایانه‌ای	+	+	-	-	+	-	+	+	-

میزان علاقه‌مندی روستاییان به بازی‌های بومی

امروزه بازی‌های بومی و محلی در این روستاها انجام نمی‌شود یا بسیار کم است. از طریق پرسش‌نامه میزان علاقه‌مندی افراد به بازی‌های بومی را سنجیده‌ایم. گویه‌های مختلفی برای سنجش این علاقه‌مندی مطرح شد و نظر هریک از پاسخ‌دهندگان پرسیده شد. در جدول ۶ درصد علاقه‌مندی به هریک از گویه‌ها مشاهده می‌شود.

جدول ۶: میزان علاقه‌مندی و آشنایی با بازی‌های بومی در روستاهای منطقه (منبع: یافته‌های تحقیق)

ردیف	مؤلفه‌ها	میزان علاقه‌مندی و آشنایی با این بازی‌ها (به درصد)
۱	شما چقدر این بازی‌ها را قبلاً انجام داده‌اید؟	۶۵
۲	چقدر با این بازی‌ها آشنایی دارید؟	۷۰
۳	چقدر به این بازی‌ها علاقه‌مندید؟	۹۰
۴	درحال حاضر نیز این بازی‌ها را انجام می‌دهید؟	۱۲
۵	مایلید در آینده نیز این بازی‌ها را انجام دهید؟	۸۰
۶	درحال حاضر این بازی‌ها در روستای شما انجام می‌شود؟	۱۰
۷	جوانان و نسل جدید روستا نیز این بازی‌ها را انجام می‌دهند؟	۵
۸	پدران شما نیز این بازی‌ها را انجام می‌دادند؟	۹۵
۹	در روستاهای هم‌جوار نیز این بازی‌ها انجام می‌شود؟	۸۰
۱۰	این بازی‌ها در همه ایام سال انجام می‌شود؟	۹۵
۱۱	این بازی‌ها نیاز به امکانات زیربنایی زیادی دارند؟	۵
۱۲	این بازی‌ها به فراموشی سپرده شده‌اند؟	۹۱

همان‌گونه که از جدول ۶ پیداست، تقریباً بیشتر پاسخ‌دهندگان قبلاً این بازی‌ها را انجام داده‌اند و با آن‌ها آشنایی دارند. ۹۰ درصد این افراد به این بازی‌ها همچنان علاقه‌مندند، حدود ۱۰ درصد گفته‌اند که این بازی‌ها در حال حاضر در روستایشان برگزار می‌شود، ۹۰ درصد نیز گفته‌اند که این بازی‌ها به فراموشی سپرده شده‌اند.

تأثیر بازی‌های بومی بر پایداری اجتماعی در روستاها

برای سنجش پایداری اجتماعی در روستاها و مقایسه بین بازی‌های سنتی و بازی‌های جدید، از ۱۰ گویه استفاده شده و به هریک از گویه‌ها به‌صورت رتبه‌ای امتیاز داده شده است: امتیاز ۳ به زیاد، ۲ به متوسط و ۱ به کم. سپس جمع این امتیازها برای هر گویه در هر روستا جداگانه محاسبه شده است. جدول ۷ امتیازات هر گویه برای هر روستا را نشان می‌دهد.

جدول ۷: تأثیر بازی‌های بومی و محلی بر پایداری روستایی (منبع: یافته‌های تحقیق)

روستاها	رنگ		هشتمی	کبوی		زاویه	گهراز		خرم	برندق		نساز		سجهرود
	۱	۲		۱	۲		۱	۲		۱	۲	۱	۲	
گویه‌های پایداری	۲۶	۱۱	۳۰	۱۴	۳۰	۱۲	۳۰	۱۰	۳۰	۱۱	۲۹	۱۴	۳۰	۱۲
ایجاد همدلی و یک دستی در روستا	۳۰	۱۴	۲۲	۱۴	۳۰	۱۲	۲۶	۱۰	۲۶	۱۱	۲۸	۱۲	۲۳	۱۱
کاهش درگیری‌ها	۲۸	۱۲	۲۷	۱۰	۲۶	۱۰	۳۰	۱۱	۳۰	۱۰	۲۹	۱۳	۳۰	۱۰
کاهش جرایم و ناهنجاری‌ها	۳۰	۱۰	۳۰	۱۱	۲۹	۱۲	۳۰	۱۰	۲۹	۱۲	۲۹	۱۳	۳۰	۱۰
حفظ رسوم و آداب	۲۴	۱۴	۲۵	۱۰	۲۶	۱۳	۲۷	۱۲	۲۵	۱۰	۲۵	۱۳	۲۸	۱۰
کاهش عصبانیت و خشم مردم	۲۶	۱۰	۲۵	۱۰	۲۷	۱۲	۲۸	۱۰	۲۸	۱۲	۲۳	۱۲	۲۴	۱۱
کاهش مهاجرت روستایی	۲۶	۱۰	۲۶	۱۱	۲۷	۱۲	۲۷	۱۰	۲۵	۱۱	۲۴	۱۳	۲۶	۱۰
تغییر در جمعیت روستایی	۳۰	۱۰	۳۰	۱۸	۲۶	۱۴	۲۶	۱۲	۲۸	۱۱	۲۵	۱۳	۲۸	۱۲
افزایش بهره‌وری و نشاط در کار	۲۸	۱۲	۲۳	۱۱	۲۶	۱۲	۲۷	۱۳	۲۷	۱۲	۲۶	۱۴	۲۵	۱۰
افزایش روابط اجتماعی (همسایگی و...)	۲۶	۱۴	۳۰	۱۲	۲۶	۱۱	۲۶	۱۲	۲۶	۱۰	۲۴	۱۴	۲۴	۱۲
افزایش روابط خانوادگی و فامیلی	۲۶	۱۴	۳۰	۱۲	۲۶	۱۱	۲۶	۱۲	۲۶	۱۰	۲۴	۱۴	۲۴	۱۲

عوامل فضایی (آب‌وهوا) و توزیع بازی‌های محلی

برای بررسی این موضوع ۹ گویه را انتخاب کرده‌ایم و تأثیر هرکدام را با توجه به جمع امتیازات بر بازی‌های بومی و محلی سنجیده‌ایم (جدول ۸).

جدول ۸: گویه‌های مربوط به عوامل فضایی - کالبدی (منبع: یافته‌های تحقیق)

روستا	کرج	منامن	هشی	زاویه کیوی	گهرآز	مزرعه	برندق	نساز	سجهرود
تأثیر بر تغییر تعداد بازی‌ها	۲۷	۲۰	۱۸	۲۵	۲۴	۲۰	۲۶	۲۶	۲۷
تأثیر بر نوع بازی‌ها	۲۷	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۲	۲۶	۲۶	۲۷
تأثیر بر شیوه انجام بازی‌ها (جمعی، فردی)	۲۲	۲۳	۲۴	۲۴	۲۳	۲۰	۲۳	۲۲	۲۳
تأثیر بر مکان انجام بازی‌ها (محیط بسته، باز)	۲۷	۲۷	۲۶	۲۷	۲۵	۲۶	۲۶	۲۵	۲۶
تأثیر بر تغییر زمان و مدت بازی‌ها	۲۷	۲۶	۲۳	۲۲	۲۱	۲۳	۲۲	۲۳	۲۳
تعداد روزهای بارانی و نوع بازی‌ها	۲۶	۲۴	۲۶	۲۲	۲۳	۲۵	۲۷	۲۶	۲۳
تعداد روزهای گرم و نوع بازی‌ها	۲۴	۲۵	۲۶	۲۴	۲۲	۲۶	۲۵	۲۲	۲۳
تعداد روزهای سرد و نوع بازی‌ها	۲۷	۲۶	۲۶	۲۷	۲۶	۲۷	۲۱	۲۶	۲۳
تأثیر میزان رطوبت بر تعداد و نوع بازی‌ها	۲۲	۲۶	۲۶	۲۲	۲۳	۲۳	۲۱	۲۳	۲۴

همان‌طور که از جدول ۸ برمی‌آید، تأثیر آب‌وهوا بر برخی از گویه‌ها بیشتر است، مثل تأثیر آب‌وهوا بر نوع بازی‌ها، تأثیر بر مکان انجام بازی‌ها و تعداد روزهای بارانی.

برای آزمون این فرضیه از آزمون تی مستقل استفاده شده است، همان‌طور که جدول ۹ نشان می‌دهد، رابطه معنی‌داری میان موقعیت طبیعی روستاها و تنوع بازی‌های بومی در روستاهای منطقه وجود دارد. روستاهای قرارگرفته در موقعیت کوهستانی بیشترین تنوع بازی‌های بومی را داشته‌اند.

جدول ۹: سطح معنی‌داری بین موقعیت طبیعی و تنوع بازی‌های بومی و محلی روستایی (منبع: یافته‌های تحقیق)

تنوع بازی‌ها		مستقل t
جلگه‌ای	کوهستانی	
۳/۱۳	۴/۱۴	میانگین
۰/۰	۰/۰	سطح معناداری

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از فرایند تحقیق بدین شرح است:

۱. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین فاصله روستا از شهر و تنوع در بازی‌های بومی و محلی رابطه معنی‌داری وجود دارد. با استفاده از آزمون همبستگی این نتیجه به‌دست آمده که هرچه فاصله روستاها از نواحی شهری

بیشتر باشد، بازی‌های بومی و محلی در آن‌ها متنوع‌تر است و روستاهای نزدیک به شهرها تنوع کمتری دارند و آن‌هم به‌علت تأثیرپذیری بیشتر این روستاها از شهر نزدیک است.

۲. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین نوع سکونتگاه‌های روستایی (کوهستانی، جلگه‌ای) و تنوع در بازی‌های بومی و محلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد و سکونتگاه‌ها، بنا به موقعیت و ویژگی‌های خود، تأثیر متفاوتی بر تنوع بازی‌های بومی و محلی می‌گذارند. از ۹ روستای مورد پژوهش، ۵ روستا که در موقعیت کوهستانی قرار دارند بیشترین تنوع بازی‌ها را داشته‌اند. این مسئله ممکن است به‌علت صعب‌العبور بودن منطقه و دوری نسبی از شهرها باشد. همچنین، عامل ارتفاع از عوامل مؤثر بر روابط اجتماعی است.

۳. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین میزان انجام بازی‌های سنتی و جدید از نظر سطح پایداری اجتماعی روستا تفاوت معنی‌داری وجود دارد و بازی‌های سنتی در مقایسه با بازی‌های جدید پایداری اجتماعی بیشتری دارند. این پایداری در بازی‌های جدید به‌ندرت به چشم می‌خورد.

شواهد و تجربیات مختلف نیز مؤید این واقعیت است که بازی‌ها و ورزش‌های بومی و محلی این قابلیت را دارند که ابزار بسیار مؤثر و کارآمد و درعین‌حال کم‌هزینه‌ای در جهت تحقق اهداف توسعه‌ی پایدار باشند. در این زمینه مطالعات متعددی همچون مطالعه‌ی پاپزن و همکاران (۱۳۹۵)، نقوی و همکاران (۱۳۹۲) و جی مک‌کینگ (۱۳۸۲) انجام شده است که علاوه بر تأثیرات مثبت این بازی‌ها بر سلامت جسمانی، به نقش بازی‌های بومی و محلی بر تقویت ارزش‌های اجتماعی و پایداری روستاها اذعان کرده‌اند. حفظ و احیای بازی‌های بومی و محلی، به‌سبب پیوند با طبیعت و برخورداری از ارزش‌های فضایی، تأثیرات بسیاری بر حفظ محیط‌زیست روستا و توسعه‌ی پایدار روستایی خواهند داشت (نقوی و همکاران، ۱۳۹۲؛ پاپزن و همکاران، ۱۳۹۵). در مجموع، نتایج نشان می‌دهد که اگر شاخص‌های اوقات فراغت و ازجمله بازی‌های بومی و محلی موجود در سطح روستاها شناسایی و معرفی و حفظ شوند، پیامدهای مثبت بسیاری برای مردم روستاها خواهند داشت. تأثیر بر سلامتی مردم، گذران اوقات فراغت، پایداری اجتماعی روستاها و افزایش نشاط اجتماعی مردم مؤلفه‌هایی هستند که با گسترش و هنجارسازی بازی‌های بومی و محلی در روستاها ایجاد می‌شوند و نظریه‌های تبیین‌کننده اوقات فراغت روستایی را تأیید می‌کنند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بازی‌های بومی و سنتی در مقایسه با بازی‌های جدید تأثیر بسزایی در پایداری اجتماعی روستاها داشته‌اند؛ نتیجه‌ای که براساس مبانی نظریه‌ای همچون رابطه‌ی ورزش و پایداری روستایی یا رابطه‌ی ورزش و توسعه‌ی روستا تبیین می‌شود و موارد مطرح‌شده در نظریه‌های مذکور را تأیید می‌کند.

به‌واسطه وجود جاذبه‌های فرهنگی در هر منطقه که از مهم‌ترین نمادهای آن بازی‌های بومی و محلی است، گردشگران بسیاری به آن منطقه سفر می‌کنند. از این‌رو، بهره‌گیری از بازی‌های بومی و محلی، که از مهم‌ترین ظرفیت‌های توسعه گردشگری است، اخیراً توجه بسیاری از کشورها را جلب کرده است و تلاش‌هایی برای احیا و توسعه این گونه فعالیت‌های بدنی در حال اجراست. در ایالت مگالای هند، ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی، به‌منزله یکی از منابع فرهنگی، در جهت توسعه گردشگری این ایالت شناخته شده است. ورزش‌هایی مانند تیراندازی با کمان و گاو‌بازی نمونه‌ای از بازی‌های سنتی این ایالت است که میراث ناملموس و اثرگذار بر توسعه گردشگری شناخته شده است (میراث بخش گردشگری، ۲۰۱۰). با توجه به مباحث مطرح‌شده، برنامه‌های تفریحی و ورزشی با تأکید بر ورزش‌های بومی و محلی در منطقه مطالعه‌شده با اقدامات توسعه‌ای در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیک به توسعه پایدار منجر خواهد شد.

منابع

- ابویی، رضا، یادگاری، زهره، افاضت، شهاب (۱۳۹۵). «آسیب‌شناسی میراث زبانی از طریق بازشناسی جایگاه و عملکرد آن در میراث فرهنگی». *مرمت و معماری ایران*، دوره ششم، شماره ۱۱، ص ۲۹-۴۰.
- پاپزن، عبدالحمید، آگهی، حسین و شاهمرادی، مهنا (۱۳۹۴). «تعیین راهبردهای مناسب برای ورزش روستایی با تأکید بر ورزش‌های بومی شهرستان کرمانشاه». *مدیریت ورزشی*، دوره هفتم، شماره ۵، ص ۷۳۱-۷۴۹.
- پاپزن، عبدالحمید، آگهی، حسین و شاهمرادی، مهنا (۱۳۹۵). «مؤلفه‌های اصلی ورزش‌های بومی و محلی به منظور بهره‌برداری در توسعه پایدار روستایی». *توسعه محلی روستایی شهری*، دوره ۸، شماره ۱ (پیاپی ۱۴)، ص ۸۹-۱۱۲.
- کنونسیون صیانت از میراث فرهنگی ناملموس (تابستان ۱۳۸۳). یونسکو. ترجمه سوسن چراغچی، *فصلنامه اثر*، شماره ۳۶.
- سعیدی، عباس (۱۳۸۵). *مبانی جغرافیای روستایی*. تهران: انتشارات سمت.
- عظیمی، ناصر (۱۳۸۳). *روش‌شناسی شبکه سکونتگاه‌ها در طرح‌های کالبدی منطقه‌ای*. تهران: مرکز مطالعات شهرسازی و معماری.
- غفوری، فرزاد (۱۳۹۳). «الگوی توسعه گردشگری بر مبنای توسعه بازی‌های بومی و محلی در کشور». *مطالعات مدیریت ورزشی*، دوره ششم، شماره ۲۴، ص ۱۵۳-۱۷۴.
- مکلینگ، جی (۱۳۸۲). «فولکلور کودکان، ذهن کودکان». ترجمه افشین خاکباز. *فصلنامه پل فیروز*، سال سوم، شماره ۹، ص ۴۷-۸۹.
- نقوی، محمدرضا، مریدالسادات، پگاه، فتاحی، احد و عبادیان، مهشاد (۱۳۹۲). «ارزیابی جایگاه بازی‌های بومی و محلی در توسعه مناطق روستایی». *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، دوره ۱۷، شماره ۴، ص ۱۱۱-۱۲۸.
- وارن، سو و ویدریک، مایکل (۱۳۸۴). *جغرافیای ورزش و اوقات فراغت*. ترجمه زهرا احمدی‌پور و عطالله عبدی. تهران: انتشارات نگاه اندیشه.
- هیوود، لس، کیو، فرانسیس، اسپینگ، جان، براهام، پیتر و کاپنهارست، جان (۱۳۸۳). *اوقات فراغت*. ترجمه محمد احسانی. تهران: نشر بامداد کتاب.
- Bale, J. (2000). "Geography and the Olympics: An evaluation of the work of Ernst Joki". *Journal of Science and Medicine in Sport*, 3(3), 223-229.
- Butler, G. B. (2004). *Introduction to Community Recreation*. New York: McGraw-Hill.
- Giles-Corti, B. (2006). People or places: What should be the target?. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 9(5), 357-366.
- Giles-Corti, B., & Donovan, R. J. (2003). "Relative Influences of Individual, Social Environmental, and Physical Environmental Correlates of Walking American". *Journal of Public Health*, 93, 1583-1589.
- Chhabra, D. (2010). *Sustainable Marketing of Cultural and Heritage Tourism*. Routledge publishing, London and New York.
- Clarke, j. (1990). "An analysis of the health status of rural people, in rural health and welfare in Australia". T. Cullen, Editor. *Centre of Rural Welfare Research*. Charles sturt university Riverina: wagga wagga.
- Corti, B. (1998). The Relative Influence Of, and Interaction Between, Environmental and Individual Determinants of Recreational Physical Activity in Sedentary Workers and

- Home Makers: A Summary. Health Promotion Evaluation Unit, Department of Public Health & Graduate School of Management, The University of Western Australia.
- Cowell, E. A. (2005) Geographies of racing games: embedding imperial citizenship through play. *Excapedes*, 1(1), 21-36.
- Cuccia, T., & Santagata, W. (2003). "Collective property Rights and sustainable Development: the case of the pottery cultural District in caltagirone, sicily". in E. Colombatto, *Companion to Property Rights Economics*, UK and Northampton, Ma. USA: Edward Elgar.
- Das, R. (2001). "The spatiality of social relations: An Indian case-study". *Journal of Rural Studies*, 17. 347-362. 10.1016/S0743-0167(00)00034-6.
- Dunton, G. F., Berrigan, D., Ballard-Barbash, R., Graubard, B. I., & Atienza, A. A. (2008). Social and physical environments of sports and exercise reported among adults in the American Time Use Survey. *Preventive Medicine*, 47(5), 519-524.
- Fløysand, A. & Jakobsen, S. E. (2007). "Commodification of Rural Places: A Narrative of Social Fields, Rural Development, and Football". *Journal of Rural Studies*, 23(2), 206-221. 10.1016/j.jrurstud.2006.09.012.
- Gallahue, D. L., & Donnelly, F. C. (2003). *Developmental Physical Education for All Children* (4th ed.). Champaign, Illinois: Human Kinetics.
- Gilliland, J., Holmes, M., Irwin, J. D., & Tucker, P. (2006). "Environmental equity is child's play: mapping public provision of recreation opportunities in urban neighbourhoods". *Vulnerable Children and Youth Studies*, 1(3), 256-268
- Goslin, A. & Goslin, B. (2002). Traditional Games in Tshwane area of South Africa: A comparative study. *African Journal for Physical, Health Education*, 8(2): 373-391.
- Kamamba, D. M. K. (7-12 December 2003). The challenges if sustainable cultural heritage/community tourism. *Second African peace through tourism conference*, Dar es Salam.
- Mitchell, D. (2002). *Cultural Geography*. oxford, Blackwell.
- Moreno E., Basler, K., & Morata, G. (2002). "Cells compete for Decapentaplegic survival factor to prevent apoptosis in Drosophila wing development". *Nature*; 416 (a): 755-759.
- Pascual, C., Regidor, E., Martínez, D., Calle, M. E., & Domínguez, V. (2009). "Socioeconomic environment, availability of sports facilities, and jogging, swimming and gym use". *Health & Place*, 15(2), 553-561.
- Roux, Charl & Burnett, Cora & Hollander, Wim. (2008). Curriculum enrichment through indigenous Zulu games. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*. 30.
- Tonts, M. (2005). "Competitive sport and social capital in rural Australia". *Journal of Rural Studies*, 21, 137-149. 10.1016/j.jrurstud.2005.03.001.
- Unesco (2008). Quebec Declaration. whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-646-2.pdf.
- Utuh, M.C. (1999). Traditional games in Nigeria: Ibibio Tribe. In L.O. Amusa, A.L. Toriola & I.U. Onyewadume (eds.), *Physical Education and Sport in Africa* (pp. 59-76). Ibadan Nigeria: LAP Publications.
- Van Mele, V., & Renson, R. (1990). Traditional games in South America. *ICSSPE Sport Science Studies*. Vol.4. Schorndorf; Verlag Karl Hofmann D-7060.
- https://www.wto.org/english/res_e/res_e.htm